

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

УДК 351.759.5

В. О. Білик,
здобувач

ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСБЕЗ УКРАЇНИ

У статті досліджуються питання адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ, зокрема у боротьбі з економічними правопорушеннями.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, норма адміністративного права, економічні правопорушення, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України.

В умовах становлення демократичного та правового суспільства в Україні і світі пріоритетне місце серед різних напрямів державного регулювання посідає адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів, які займаються боротьбою з правопорушеннями в економічній сфері.

Важливість ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України не викликає сумнівів у більшості представників юридичної, економічної науки і правозастосовної практики. Водночас, чинне законодавство вочевидь не забезпечує вказаної ефективності. Прогалини, недоліки та колізії наявні майже в усіх сферах регулювання вказаної діяльності не тільки підрозділів ДСБЕЗ України, а й ОВС загалом, про що, зокрема, свідчать численні публікації з відповідних питань у ЗМІ, тематика зустрічей, конференцій, круглих столів, слухань, які проводять різноманітні державні та приватні інституції. Інколи названі заходи зумовлюють відповідні правотворчі процеси, наслідками яких є вдосконалення чинних нормативно-правових актів. Варто зазначити, що у сфері боротьби з економічними правопорушеннями адміністративно-регулювання передбачає встановлення загальних правил і порядку здійснення діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, зокрема боротьба з економічними правопорушеннями, відповідальність за дотримання цих правил, включає вплив держави та її органів на діяльність підрозділів ДСБЕЗ України. Адміністративно-правове регулювання повинно базуватися на легітимно визначеній стратегії суспільного реформування та розвитку підрозділів ДСБЕЗ України, відповідних програмах, планах боротьби з економічними правопорушеннями, меха-

нізмі обов'язкового їх виконання, державному контролю та адміністративно-правовому примусі. Так як адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України здійснюється, в основному, через прийняття відповідних актів законодавства, то, на нашу думку, є підстави іменувати його державно-правовим регулюванням. При цьому, слід зазначити, що в арсеналі впливу на діяльність підрозділів ДСБЕЗ України у держави, крім правових, активно використовуються й інші засоби регулювання – організаційні, фінансові, кадрові та ін.

Фундаментальною основою здійснення адміністративно-правового регулювання підрозділів ДСБЕЗ України виступають норми права, які покликані врегулювати та впорядкувати відповідні процеси, забезпечити їх цілеспрямованість, системність, стабільність і збалансованість. У зв'язку з цим удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, підвищення його ефективності безпосередньо залежить від розвитку нормативно-правових засад його здійснення, що зумовлює, серед іншого, необхідність ґрунтовного дослідження їх системи, з'ясування її характерних особливостей.

Враховуючи актуальність тематики, пов'язаної з адміністративно-правовим регулюванням діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, вивченню правових аспектів його здійснення останнім часом присвячено чимало наукових праць, зокрема таких відомих авторів, як: О.М. Бандурка, Є.А. Железов, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, О.Є. Користін, В.Д. Пчолкін, С.С. Чернявський та ін., а також ціла низка науковців, які досліджували правові засади протидії економічним правопорушенням, управління в ОВС, державне регулювання економічної без-

пеки та економічної політики держави тощо. Втім, у наукових джерелах поки що бракує загально-правових досліджень системи нормативно-правового матеріалу, що стосується адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.

В основі адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України лежить великий масив нормативно-правових актів, які регулюють відносини у різних сферах економіки: податкової, бюджетної, інвестиційної, кредитної, валютно-фінансової, митної, інтелектуальної, науково-технічної тощо.

Під правовими засадами діяльності підрозділів ДСБЕЗ України розуміють науково обгрунтовану систему норм, які містяться в законах і підзаконних нормативно-правових актах, створюють правові передумови для здійснення відповідних заходів, або безпосередньо регламентують правові, організаційні і тактичні питання застосування оперативно-розшукових сил, засобів, методів і форм боротьби з економічною злочинністю.

Важливим є визначення та відокремлення з арсеналу правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України лише ті, що відносяться до адміністративно-правових, та разом з іншими надають умови для створення працівниками підрозділів ДСБЕЗ України реальних можливостей для виконання своїх завдань.

Адміністративне право, на відміну від інших галузей права, регулює порядок застосування норм конституційного, господарського, податкового та інших галузей права, в яких визначаються майнові, економічні та ін. права людини і громадянина, компетенцію державних органів.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання передбачає насамперед регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають в процесі діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, вплив на неї з допомогою передбачених в законодавстві елементів.

Крім того, для адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України важливим засобом виступає реалізація норм адміністративного права. Причому, тут важливі усі способи реалізації і використання, коли співробітник підрозділу ДСБЕЗ України особисто використовує засоби реалізації, додержання та виконання норм, а особливо - застосування певних норм адміністративного права з метою боротьби з економічними правопорушеннями.

Адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України потребує чіткого законодавчого визначення, що має важливе практичне значення для кожного її співробітника: по-перше, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України – це діяльність, яка здійснюється її працівниками як представниками державної влади; по-друге, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України має форму державно-правової боротьби з економічними правопорушеннями.

Тому діяльність підрозділів ДСБЕЗ України повинна чітко відповідати вимогам законодавства. Варто зазначити, що в процесі вказаної діяльності у деяких випадках суттєво обмежуються права і свободи громадян, наприклад, зняття інформації з каналів зв'язку, проведення обшуків тощо. Такі «випадки» вторгнення у права громадян можуть бути допущені тільки за рішенням суду у випадках і межах, установлених законом.

Але, з іншого боку, рівень правопорушень в економічній сфері потребує від працівників підрозділів ДСБЕЗ України рішучих дій. Тому, чітке адміністративно-правове регулювання їх діяльності дозволить працівникам ДСБЕЗ України при виконанні попереджень, припиненні та розкритті правопорушень та злочинів в економічній сфері досягати необхідних результатів, з одного боку, а з іншого – діяти в рамках своїх повноважень та встановленого законодавством порядку, використовувати надані їм законом права, адекватно обстановці.

Визначення ефективного адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України потребує законодавчого визначення як пріоритетного завдання, консолідації зусиль правоохоронних та інших органів центральної виконавчої влади, з одночасним належним нормативно-правовим забезпеченням діяльності відповідних підрозділів ОВС України.

Як зауважує Є.А. Железов, правова основа діяльності підрозділів ДСБЕЗ України представляє собою сукупність правових норм, що містяться у правових актах, які регламентують оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, профілактичну, адміністративну функції співробітників цієї служби, їх права та обов'язки, визначають гарантії законності в цій діяльності, а також соціальний і правовий захист співробітників та осіб, які залучаються до виконання завдань з розкриття економічних злочинів [1, с. 127].

Як відомо, ДСБЕЗ України була організована відповідно до Постанови КМУ «Про утво-

рення Державної служби боротьби з економічною злочинністю» від 05 липня 1993 р. Цією ж постановою затверджено Положення «Про Державну службу боротьби з економічною злочинністю», яке визначає структуру, завдання, повноваження, основи взаємодії та ін. аспекти діяльності ДСБЕЗ України [2].

Відповідно до ст. 2 вказаної постанови ДСБЕЗ України у своїй діяльності керується Конституцією України і законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, актами КМУ, вказаним Положенням, а також нормативними актами МВС України.

Чинні закони та інші нормативно-правові акти містять величезний масив норм, що прямо чи опосередковано здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України. А отже, їх класифікація має важливий сенс для удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.

Варто зазначити, що до такої класифікації неоднократно звертались вітчизняні дослідники. Так, наприклад, українські вчені О.Ф. Долженков та І.П. Козаченко поділяють нормативно-правові акти, які регулюють діяльність підрозділів ДСБЕЗ України на три основні групи, залежно від їх юридичної чинності: закони й інші нормативні акти, прийняті законодавчими органами влади; підзаконні правові акти вищих виконавчо-розпорядницьких органів держави; відомчі підзаконні правові акти (накази, положення, наставлення й інструкції) [3, с.102].

На думку О.М. Бандурки, нормативно-правові акти, що регламентують діяльність підрозділів ДСБЕЗ України, можна поділити на три групи: 1) Конституція України і відповідні закони України; 2) нормативно-правові акти міністерств і відомств та судових органів; 3) міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна [4, с.62].

Уявляється, що підхід до структурування правових основ адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України залежно від рівня нормативно-правового акта є досить продуктивним і заслуговує на увагу. Його розвинув В.Д. Пчолкін, який запропонував згрупувати нормативно-правові акти, що регулюють діяльність по боротьбі з економічними правопорушеннями за такими рівнями: конституційний; законодавчий; підзаконний, відомчий [5]. На нашу думку, до вказаної класифікації слід додати і міжнародний рівень.

Таким чином, правові засади адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України можливо розділити на:

1. *Міжнародний рівень правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України* представлений міжнародно-правовими угодами та договорами, учасницею яких є Україна, а саме: а) міжнародні, міждержавні договори (двосторонні і багатосторонні): пакти, конвенції, договори, угоди; б) міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії в боротьбі зі злочинністю; в) міжвідомчі договори (угоди); г) національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; д) неписані норми (звичаї) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність тощо).

2. *Конституційний рівень адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.* Чільне місце серед правових основ адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України належать нормам Конституції України, які встановлюють основні принципи функціонування і розвитку діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, визначають організаційно-правові засади державного регулювання нею.

3. *Законодавчий рівень правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.* Норми Конституції України як норми найвищої юридичної сили, що стосуються адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, розвинуті і доповнені в цій низці кодексів та законів, що визначають основні положення, на яких базується діяльність підрозділів ДСБЕЗ України, а також із законів, що регламентують діяльність установ, організацій та підприємств, які є об'єктами оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ України. Таким чином, законодавчий рівень можна поділити на норми законів загального та спеціального правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.

4. *Підзаконний рівень адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.* Найбільший за обсягом масив у ієрархічній структурі нормативного матеріалу з питань адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України міститься в підзаконних нормативно-правових актах, зокрема, в указах Президента України, постановях КМУ, актах МВС України тощо. Як результат вторинної форми правового регулювання адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України, ці норми спрямовані на забезпечення дієвості консти-

туційних норм та норм законів. Необхідність прийняття таких вторинних, тобто похідних щодо положень Конституції України та законодавчих норм, зумовлена тим, що швидкоплинні зміни у суспільстві потребують оперативного реагування підрозділів ДСБЕЗ України, які діють у межах закону. З цією ж метою чимало норм із питань адміністративно- правового регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України закріплюються в шдзаконних нормативно-правових актах органами, які до виконавчої гілки влади структурно не входять, зокрема указами та розпорядженнями Президента України.

5. *Відомчий рівень адміністративно-правого регулювання діяльності підрозділів ДСБЕЗ України* складається з наказів МВС України: організаційно-регуляторного характеру; створених на основі законів України, які регулюють діяльність МВС України, у т.ч. і підрозділів ДСБЕЗ України; які регламентують організацію окремих напрямків роботи підрозділів ДСБЕЗ України і тактику здійснення конкретних оперативно-розшукових заходів; регламентують взаємодію підрозділів ДСБЕЗ України з іншими підрозділами ОВС України; спільні накази МВС з іншими органами; спільні рішення МВС України з МВС інших країн; про кадрове забезпечення підрозділів ДСБЕЗ України; про соціально-виховну та заохочувальну роботу підрозділів ДСБЕЗ України; щодо аналітичної та обліково-реєстраційної діяльності підрозділів ДСБЕЗ України; про секретну частину та таємне діловодство у діяльності підрозділів ДСБЕЗ України; розпорядження і вказівки Міністра внутрішніх справ України, керівників самостійних департаментів, управлінь та підрозділів ДСБЕЗ України.

Отже, на основі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність під-

розділів ДСБЕЗ України, виділяється кілька рівнів: 1) міжнародний; 2) конституційний; 3) законодавчий; 4) підзаконний; 5) відомчий рівень.

Названі рівні правового регулювання мають субординаційний зв'язок і створюють правові основи адміністративно-правового регулювання діяльності ДСБЕЗ України.

Література

1. Железов Е. А. К вопросу о совершенствовании правовой основы деятельности Государственной службы борьбы с экономической преступностью МВД Украины / Е. А. Железов // Оперативно-розыскные, криминалистические и процессуальные аспекты обеспечения раскрытия преступлений: Материалы российско-украинской научно-практической конференции. – Белгород: БелЮИ МВД России, 2002. – С. 127–131.

2. *Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю* : Постанова КМУ від 05 липня 1993 р. № 510 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 5. – Ст. 180.

3. Долженков О. Ф. Оперативно-розшукова діяльність як правоохоронна функція кримінальної міліції : монографія. // О. Ф. Долженков, А. Ф. Думко, І. П. Козаченко. – Одеса : НДРВВ ОІВС, 2000.-134 с.

4. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : [підручник]. -Х. : Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2002. – 336 с.

5. Пчолкін В. Д. Правове поле оперативно-розшукової діяльності / В. Д. Пчолкін // Матеріали науково-теоретичної конференції «Теорія та тактика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах». – К. : Вид-во НАВСУ, 2002. – С. 43–45.

В. О. Білик

Правовые основы административно-правового регулирования деятельности подразделений ГСБЭП Украины

В статье исследуются вопросы административно-правового регулирования деятельности подразделений БЭП, в частности по борьбе с экономическими правонарушениями

V.O. Bilyk

The legal basis of administrative and regulatory activities of the units GSCEC of Ukraine

In this paper we investigate questions of administrative and regulatory subunits of CEC, in particular to combat economic offenses.